

holdes på skrift. Det gælder f.eks. visse personlige svagheder, særheder og modsætningsforhold, som ville tilhøre privatlivet, hvis det ikke lige var, fordi de på forskellig måde fik direkte indflydelse på de pågældende personers embedsførelse og på relationerne i det faglige miljø. Den slags er godt at vide og nogle gange ligefrem afgørende for forståelsen af både menneskeskæbner og videnskab. Historikere er jo som sagt også mennesker. Pranges erindringer er ingen *chronique scandaleuse*, men der er ikke lagt sordin på, og det er en god ting.

Sebastian Olden-Jørgensen

| PEDER DAM & MICHAEL HELT KNUDSEN (RED.): *Trap Danmark Topografisk Atlas 1:75.000*, Trap Danmark A/S, Kbh. 2015, 284 s., sælges i abonnement sammen med hele bogværket *Trap Danmark*; ved køb uden abonnement er prisen 399,95 kr.

Kort og atlasser er vigtige redskaber for de fleste historikere: Som hjælp til lokalisering af ukendte steder, til at danne overblik over fremmede landskaber eller som grundlag for geografiske studier af fænomeners rumlige spredning, når de da ikke ligefrem anvendes som kilder til egentlige historisk-geografiske kortbladsanalyser. *Topografisk Atlas*, der udkommer som første del af det store historisk-topografiske bogprojekt *Trap Danmark* (6. udgave), er imødeset med spænding. For det lægger sig naturligt som seneste led i en perlerække af tilsvarende atlasudgivelser fra Generalstabens, Geodætisk Institut, Kort- og Matrikelstyrelsen og Geodatastyrelsen (nu styrelsen med det tidssvarende og mundrette navn Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering).

I forhold til den næstsidste af disse udgivelser er der dog sket en ikke uvæsentlig ændring af formatet. *Topografisk Atlas Danmark* fra 2008 var i målestoksforhold 1:100.000 og bestod af 93 kortopslag over Danmark suppleret med tilsvarende kort over Grønland og Færøerne. Selve bogformatet af det nye atlas svarer stort set til det gamle (en side på 34,8 x 24,5 cm i højformat), men eftersom det er sat ned i målestok (til 1:75.000), er Danmark nu fordelt på hele 122 opslag. Der er, som i de foregående atlasser, skabt et lille overlap mellem de enkelte opslag, som gør det let at følge forløb fra et opslag til det næste. Til gengæld kan indbindingen gøre det svært at læse kortene helt ind i samlingen.

Der er således i det nye atlas skabt plads til et betydeligt forøget informationsindhold i forhold til dets forgængere. Og hvordan er denne kapacitetsforøgelse så brugt? Sammenfattende må redaktionen siges at have gjort en betydelig indsats for at gøre kortet mere konkret, end der har været tradition for; mere flyfotoagtigt. Historisk set har landkort nemlig altid været kategoriserende grafiske reduktioner af fysi-

ske landskaber. Virkelighedens rodede mylder af materielle former er gennem en lang kartografisk tradition blevet defineret som håndterlige enheder såsom bygninger, skove, jernbaner osv. Ved ihærdig brug af signaturforklaringer har nye generationer af kortlæsere kunnet oplæres i afkodning af disse papirformede landskabsabstraktioner. Men kortlæsningens tid er ved at være forbi. Elektroniske hjælpemidler kan med tiltagende præcision lokalisere enhver hvor som helst, og man finder vej fra A til B ved hjælp af rutebeskrivelser og kørselsanvisningers tunnelsyn, ikke ved at betragte kortets repræsentation af landskabelige helheder. Middelalderens itinerarier er, omend i ny form, atter kommet til ære og værdighed.

Det er antagelig den heraf følgende snigende kartografiske analfabetisme, som man har søgt at imødekomme ved at gøre kortenes grafiske sprog mere „intuitivt“. Det har først og fremmest været muligt derved, at *Trap Danmark Topografisk Atlas* er baseret på Geodatastyrelsens righoldige digitale databaser, GeoDanmark, Danske Stednavne og Danmarks Højdemodel 2007. Man kan derfor vise bygninger i deres individuelle fysiske fremtrædelse og ikke blot ved hjælp af et begrænset antal bygningssignaturer. Kortets digitale bygningslag er nemlig baseret på vektorisering af flyfotos, hvorved alle udvalgte landskabselementer er omdannet til punkter, linjer eller polygoner. Store bygninger er derfor store på kortet, og små er små. Og ved hjælp af højdemodellen har det været muligt at indlægge topografiske skyggevirksomheder som supplement til de højdekurver, som moderne kortlæsere nok ikke forventes at forstå.

Ingen af disse nybrud, de individuelle bygningskonturer og den tredimensionale effekt, er særlig heldige. Bygninger vises godt nok kun, hvis de ligger i det åbne land, fri af sammenhængende bebyggelser, eller hvis de er særlig fremtrædende (f.eks. Legos fabriksbygninger i Billund). Større bebyggelseskoncentrationer er i stedet vist ved en orange fladesignatur, uden at måden, hvorpå distinktionen mellem „klynge af enkeltbygninger“ og „sammenhængende bebyggelser“ er foretaget, synes helt konsistent. Hvorfor er sommerhusområdet ved Rørvig på Sjælland f.eks. vist som enkeltbygninger omgivet af skovsignatur, mens det ligeså plantageprægede område ved Tisvilde Hegn på den anden side af Isefjorden er vist som bebyggelse? Formentlig er forklaringen, at fladesignaturen er autogeneret ud fra visse objektive kriterier, men man risikerer altså, at nogle bebyggelser bliver betragtet som store nok til at få fladesignatur, men ikke navn. Det gælder eksempelvis den 1390 hektar store landbrugsbedrift Kjargaarden med dens helt lille by af produktionsbygninger nord for Ikast.

De meget varierende bygningskonturer giver beklageligvis kortopslagene et temmelig rodet grafisk udtryk, uden at informationsværdi-

en antagelig vil være forøget væsentligt for de fleste kortbrugere. Noget helt tilsvarende gælder efter min mening de nævnte topografiske skyggevirksomheder. De giver et unødigt uroligt kortbillede uden at bidrage med vigtigt indhold. For den information, som skyggerne giver, findes jo dels i højdekurverne (hvor ækvidistancen godt nok er forøget fra tidligere 5 til her 10 meter). Dels må man ved indlæggelse af skyggevirksomheder på digitale kort vælge en solvinkel og -højde, der gør, at nogle af kortets virtuelle skrån timer så at sige kommer til at henligge i fuld sol. I det foreliggende tilfælde skinner solen (overraskende) fra nordvest, hvorfor bl.a. Gudenådalens bratte skrån timer ved Grensten kommer til at henligge i dyb skygge, mens de ikke mindre stejle skrån timer ved Væth på den anden side af åen er helt uden skygger. Netop det umiddelbare, intuitive grafiske indtryk af landskabet, som 3D-effekten skulle give, udebliver altså.

Forøgelsen af kortopløsningen fra 1:100.000 til nu 1:75.000 har ikke i sig selv kunnet modvirke de uheldige følgevirkninger for kortenes læsbarhed af de to nævnte valg. Derfor har man af hensyn til overskueligheden halveret antallet af stednavne i forhold til tidligere atlasudgaver. Redaktionen har derved fulgt Geodatastyrelsen i dens reduktion af stednavnedatabasens indhold. Det giver grafikken tiltrængt lys og luft, men det reducerer desværre samtidig kortenes brugsværdi katastrofalt. Især når man betænker, hvilken funktion atlasset er tiltænkt som det respektindgydende Trap-projekts 34. bind.

Som sådan vil kortbogen jo skulle fungere som læsernes følgesvend, når de foregående 33 binds tusindvis af store og små historier skal placeres i landskabet: Om den gamle kongelige hovedgård Lundenæs ved Skjern, hvor kampen stod om retten til åens vandrede laks; om den restaurerede jættestue Kong Svends Høj ved Pederstrup på Lolland; og om Hohøj ved Mariager, hvor Nis Petersen oplevede en „storm, mer rovdyrond end jeg har kendt“. Alle de nævnte lokaliteter er imidlertid blandt de frasorterede stednavne. Digteren konstaterede i øvrigt i samme anledning, at „ingen aner landets fjerne byer, så lidt som grænserne hvor verden ender“.

Det sidste er nok for stor en mundfuld for de fleste topografer. Men det første burde *Trap Danmark Topografisk Atlas* af alle kunne afhjælpe. Det kan det bare – på grund af de nævnte skæbnesvangre valg – ikke. Og det er en stor skam for både det vigtige bogværk og dets kommende læsere, at redaktionen ikke har taget konsekvensen af, at kort for at være brugbare skal reducere, forenkle og vælge ud. For ellers kunne man lige så godt, som den vittige Lewis Carroll engang foreslog, lade landskabet selv være kortet.

Bo Fritzboøger